

Bela Krajina

*Tam pod Gorjanci je predivni svet:
brežuljki valovijo v trt zelenju,
potapljajo se v belih brez šumenju —
le križ na stolpu je visoko vzpet.*

*V njem je trpljenja delež razodet;
v besedi sladki le in v nje drhtenju
in v grozdnem soku, v zidanic je vrenju
od njega beli moj rojak odklet.*

*In ko nagrne nanj težave val,
ob žulju žulj na zgrbljeni je roki,
ljubeče nagne se do rodni tal.*

*Še zdrave grudi so, še čvrsti boki —
a takrat on bo svoje zemlje kralj,
ko postelj mu odpro pri Svetem Roki.*

E. L. Gangl

* * *

Albert Sič

Vraže vsake baže

Mnogo se je že pisalo o vražah, pa naj dodam tu še jaz nekaj odlomkov, ki sem jih nabral ob raznih prilikah in po raznih krajih.

Ni treba iti bogve kako daleč nazaj v preteklost, ali pa prav nič, saj se po kmetih, pa tudi po mestih, dobi še dosti ljudi, zlasti starejših, ki še dandanes verujejo v vraže. Če oboli n. pr. kak član družine ali pa kako živinče v hlevu, ne gre dó po zdravnika, ampak se poslužujejo sredstev, ki so jih uporabljali že pred davnimi časi njih predniki in so ostali v rabi še do sedaj.

V dobrem spominu imam še, kako je sosedka zdravila svojega sinka, kadar ga je trgalo po zobeh, po ušesih ali po glavi sploh. Urno je šla k ognjišču, pobrskala po živi žerjavici, jo dejala na kako železno lopatico ali pokrovko, položila na njo košček posušene jezeve kože in skrbno popihala, da se je jelo kaditi, tudi košček sladkorja je dodala, nad dimom pa držala platnen robec ali volneno ruto. Ko se je le-ta ogrela, je otroku z njo obvezala glavo, in hajdi v posteljo! Toplota mu je storila dobro, zaspal je in ko se je prebudil, je bil zdrav. »Saj sem vedela«, je dejala, »da tako kajenje — z jezevo kožo — najbolj pomaga proti prehladu.«

A vsaka jezeva koža ne pomaga tako. Odrta mora biti pri živem ježu! Zakaj, ne vem! — Operater pa mora biti skrajno surov in brezčuten človek, da more tako operacijo sploh izvršiti.

Ne gre pa samo za kožo živega ježa, temveč tudi druge uboge živali in živalce morajo zaradi bedaste, prazne vere neukega ljudstva trpeti in dati svoje življenje ob najhujših bolečinah in strašnem trpljenju. Pravijo, da pomaga proti božjasti tudi, če zavžije človek, ki ga meče božjast, tri kaplje krvi, odvzete živemu krtu. — Hvala bogu, da prav tedaj, ko zviija nesrečnega človeka božjast, ni, kakor zahteva recept, živega krtka kar tako hitro pri roki.

Proti božjasti pa imajo nekod tudi to vražo. Kadar prime reveža ta nesrečna bolezen, je treba poklicati človeka, ki bolnika še nikdar ni videl. Ta naj pride in naj mu na prsih pretrga srajco, pa bo božjast takoj ponehala.

Poleg navedenih vrst zdravljenj pa je za druga obolenja ali za nezgode še dosti takih »domačih zdravil«, ki v resnici nič ne pomagajo, ampak so prav pogosto le v škodo, ker ni v pravem času zdravniške pomoči. Blizu Horjula je živel možakar, ki je gade zagovarjal. Če je koga pičil gad, so hiteli ponj. — Nekoč je gad pičil fantka, ki se je igral bosonog na skalah. Poklicali so omenjenega čudodelnika. Prišel je, se dotaknil noge, zmrmlal nekaj neumljivih besed (pik je »zagovoril«), napravil več križev preko otekline in fant je — umrl. Ko bi mu bili pravočasno povezali nad pikom nogo, ali — pri zdravih čeljustih — izsesali rano ali mu križema (da je

krvavenje izdatnejše) prerezali kožo preko pika, da bi odtekla zastrupljena kri, bi bil deček rešen. Tako pa... — sta zmagala ljudska neumnost in gadji strup.

Proti raznim boleznim so prav priljubljena posebna zdravila: živalski odpadki, zlasti od kur, mačk, psov, konj in krav. Ni baje boljšega sredstva kakor je kravjek, ki ga navežejo bolniku na oni del telesa, ki se mu gnóji. Gnojenje se s tem pospeši in rana je kmalu zaceljena.

Pa kurji odpadki, posušen in stolčen v prah, ta je šele zdrav! Ko je neko mater mučil krč v trebuhu tako hudo, da se je kar valjala po tleh, niso vedeli domači, kaj naj počno. A k sreči je prišel v hišo berač. Ko je videl, kako reva trpi, je bil takoj pripravljen z nasvetom. »Poiščite hitro v kurniku star, posušen kurjek, zdrobite ga v prah, vsujete ga v kozarec vode, premešajte dobro in dajte to bolnici, da spije ‚zdravilo‘ v dušku!« — Storili so tako in krč je takoj ponehal. Pripomniti je treba še to, da jo je pozneje sicer še kedaj napadel, toda nikoli več tako močno kakor tedaj, ko je prišel na pomoč berač.

Ponekod dajejo bolniku proti krču tudi piti vodo, v kateri so ožeti sveži konjski odpadki.

Če ima kdo šen ali prisad, tedaj ga pokade z ježevo kožo, kurjekom, »prisadno repo« in kolomazom (»šmirom«).

Pogosto se pripetijo nesreča, da pogine kmetu živina. Urno se napoti gospodar k mazaču in ta mu razodene, da mu je to kak sovražnik »naredil«. — Svetuje mu, naj koplje pod hlevnim pragom in pazi, kaj bo izkopal. Še isti dan se je kmet lotil dela in, glej ga šmenta, kaj je našel pod pragom? — Zakopane lase in kosti!

Drugemu kmetu krava po teletu ni dala mleka, napenjala se je na vso moč, a mleka le ni bilo. Gospodar in gospodinja sta se takoj napotila k tedanjemu župniku na Primskovo, ki je daleč na okoli veljal za čudodelnika. Rekel jima je, naj kopljeta v hlevu vsaj en meter globoko pod onim žlebom (koritom), iz katerega jemlje krava hrano. In res je našel gospodar, čujte in strmite, zakopane vilice, toda obrnjene z ostmi navzgor. Ko je še dalje preiskoval tudi okolico hleva, je našel nad svinjakom kos trdega, starega sala, ki ga tja od domačinov nikdo in nikoli ni položil. Ko je vse to odstranil, je krava začela dajati mleko.

Tudi o zlobnosti nekaterih ljudi ve ljudska domišljija povedati mnogo. Tako n. pr. je živela neka hišna gospodinja, odurna ženska, ki jo nihče iz soseščine ni maral. Bila je celo tako zlobna in sebična, da je molzla sosedovo kravo, a iz svojega hleva. In kako je to napravila? Vzela je vrvi, jo ovila okoli »štange« ter molzla. Od sosedove krave je teklo mleko v njenem hlevu v njen žehtar. Ko je prišla pozneje sosedica, da bi pomolzla svojo kravo, ni imela le-ta nič mleka.

V pograbskih hribih je živel mož, ki je dajal živini zagovorjen kruh za zdravilo. Posestniku je zbolel vol; prej rejen, je shujšal tako, da so ga bile same kosti. Šli so k onemu možu, prinesli so od njega kruh in ga dali volu. Ko je vol, ki prej ni pokusil nobene krme, povžil ta kruh, je ozdravel.

Kar se tiče svojevrstnosti ljudi, naj bo omenjeno tole: Nekateremu človeku je dano, da se »zamakne«, t. j. da postane za vso okolico kakor mrtev. Tako se je tudi »zamaknil« nek kmet v horjulski fari. Ko je prišel zopet »k sebi«, — torej do zavesti, je jel pripovedovati, da je prišel posebni duh ponj in ga peljal naravnost v pekel. Pravil je, da sta hodila po pecku dobri dve uri in sicer ob železni ograji, na katero so bile priklenjene same pošasti, ki so tiščale vanj. Vendar mu niso mogle nič hudega storiti, ker je bil pač navzoč oni duh.

Dogaja se tudi, da je kak človek »obseden od hudiča«. Tak človek besni in se ne da pomiriti. Vsa okolica je tedaj pred njim v veliki nevarnosti. Nekoč je pripeljal kmet svojo obsedeno ženo k pobožnemu duhovniku v Horjul s prošnjo, da bi jo rešil. Duhovnik pa je rekel, da ji ne more pomagati, vendar pa mu je svetoval, naj jo pelje v cerkev. Žena se je temu branila na vso moč, toda s pomočjo drugih so jo vendarle spravili notri. Ko pa je prišla v cerkev, se je takoj obrnila h križu in jela kazati »rogovilice«, t. j. tri razprostrte prste. Pomagala ji cerkev ni nič. Svetovali so možu, naj jo zaobljubi in roma z njo k Sv. Krvi, tam baje izganjajo hudiča.

Neka žena ni marala za svojega moža, imela je zvezo z nekim drugim v fari in s tem je imela tudi otroka. Mož svojega pa ni mogla videti. Kaj storiti? Po dolgem premišljevanju se je moža usmilit njegov sorodnik in šel je po pomoč k župniku na Primskovo, ki je bil, kakor že omenjeno, zelo sloveč pomočnik ljudem, kadar so bili v stiski. — Župnik mu je dal drobec blagoslovljenega kruha. Ko ga je žena, namočenega v juhi, použila, je mrznja do moža mahoma zgnila in v bodoče sta se imela prav rada.

Protij grmenju in tresku imajo ljudje svoje pripomočke. Neka gospodinja je v takih prilikah vedno vzela lonec žerjavice in šla z njo na bližnji visoki hrib kadit. Pa je pomagalo! — Navadno pa so ob takem vremenu na ognjišču ali v peči zažigali vejice blagoslovljenih velikonočnih butar. (Ta blagoslovljeni dim pa je bil čestokrat kriv, da je prav po tem dimu udarila strela v dotično hišo.)

V horjulski okolici na Veliko nedeljo zjutraj iz oddaljenih hiš ženske niso nosile k »žegnu« v cerkev, ampak na bližnji hrib, ker so domnevale, da sv. oče v Rimu blagoslovljiva vsako reč zjutraj in da velja ta blagoslov za ves svet. Nekateri so vedele celo povedati, da so čutile kaplje blagoslovljene vode, ki so priletele naravnost iz Rima. In to so ljudje tudi verjeli!